

Л.К. Омаркулова 

Қазақ тілі мен әдебиеті магистрі, аға оқытушы
 М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті,
 Тараз қ., Қазақстан
omarkulova.lyazzat@mail.ru

КОНФЕРЕНЦИЯДА БАЯНДАМА ЖАСАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада ғылыми баяндама жасаудың ерекшеліктері, сөйлеуді электрондық презентациямен сүйемелдеу берілді. Ауызша ғылыми баяндама импровизация бола алмайтыны, ол күрделі терминдерге, анықтамалық тұжырымдарға, фамилияларға (дұрыс екіпінмен және аяқталумен), күрделі синтаксистік құрылымдарға ерекше назар аудара отырып, сөйлеуді алдын-ала дайындау және қайталау туралы мақалада қарастырылады. Мақалада студенттік конференцияда, көрмеде құзыретті тыңдаушылардың алдына шығып сөйлеу үшін қажетті ақпарат берілген. Мақаланы студенттер, магистранттар, баяндамашылар пайдалана алады. Мақаланың мақсаты - ғылыми көрмелерде, конференцияларда, симпозиумдарда, ғылыми жұмыстар конкурстарында ғылыми баяндама жасау, презентациямен сүйемелдеу, академиялық сауаттылықты дамыту туралы ақпараттарды беру.

Тірек сөздер: баяндама, құзыретті, конференция, тұжырымдама, термин, синтаксистік құрылым.

Кіріспе. Ғылыми баяндама - монологиялық сөйлеу түрі, құжаттық деректерді тартуға негізделген белгілі бір мәселе бойынша жария түрде орналастырылған хабарлама.

Қазіргі ғылыми баяндама, әдетте, үш компоненттен тұрады:

- баяндаманың негізі жергілікті ғылыми проблеманы ашатын шағын көлемді жазбаша мәтін;

- құзыретті аудиторияны, осы мәтіннің мазмұнын көпшілік алдында ұсыну;

- сөйлеуді электрондық презентациямен сүйемелдеу (өзге де көрнекілік құралдарымен).

Егер баяндама ғылыми конференцияда (пленарлық немесе секциялық отырыста) айтылса - конференция басталғанға дейін немесе оның соңында баяндаманың тезистері жарияланады.

Конференцияда ғылыми баяндама жасау магистранттың жұмысындағы өте жауапты кезең болып табылады, өйткені баяндамашы зерттеу ұстанымын жария түрде негіздеп қана қоймай, ғылыми қоғамдастық мүшелерінің өзінің ғылыми жұмысына тікелей баға алады.

Зерттеу шарттары мен әдістері. «Жазбаша түрде ұсынылған ғылыми

баяндамада автордың ғылыми тәжірибесі ашылады. Сонымен қатар, автор белгілі бір ғылым саласындағы теориялық немесе ғылыми-практикалық жұмыстарды талдау негізінде зерттелетін мәселеге инновациялық көзқарасты сипаттай алады. Симпозиумдарға, ғылыми көрмелерге, конференцияларға қатысушыларға ақпараттық хатта, әдетте, баяндаманы ресімдеуге қойылатын талаптар бар.

Зерттеу нәтижелері. Баяндама ғылыми немесе публицистикалық стильге жататындығына қарамастан, оны айту кезінде ол сөзсіз ауызекі сөйлеудің кейбір ерекшеліктерін алады: қайталануларды, кідірістерді, қарапайым сөйлемдерді қамтиды, өйткені күрделі сөйлемдер есту арқылы нашар қабылданады. Тыңдаушыларды белсендіру үшін баяндамада диалогтық сөйлеу формалары қолданылады: сіз бен біз жоғарыда айтқанымдай, көріп отырғанымыздай, мен толықтай келісемін және т.б. баяндамашы сөйлеу кезінде аудиторияға жүгінуге және онымен байланысуға тырысады» [1.215].

Баяндаманың кіріспесінде оның тақырыбын атап, оның негізгі міндетін тұжырымдау керек. Баяндама мәтініне кіріспе

сөздер мен сөйлемдерді қосуды ұмытпаңыз: менің ойымша, біріншіден..., менің ойымша, сондықтан атап өту қызықты және т.б. дұрыс, егер сіз барлық құралдарды - ауызша және ауызша емес (интонация, мимика, жест-ишара) негізгі, маңызды, ақпараттық мағынаны бөлектеу үшін қолдансаңыз.

Зерттеу нәтижелерін талқылау. Ауызша ғылыми баяндама импровизация бола алмайды-ол күрделі терминдерге, анықтамалық тұжырымдарға, фамилияларға (дұрыс екпінмен және аяқталумен), күрделі синтаксистік құрылымдарға ерекше назар аударып отырып, сөйлеуді алдын-ала дайындайды және қайталайды.

Ғылыми жұмыстың авторы ғылыми баяндаманы талқылау кезінде сұрақтарға дайын болуы керек.

Компьютерлік презентация тыңдаушыларға баяндамада берілген ақпаратты қабылдауға және түсінуге көмектесу үшін жасалады.

Ғылыми көрмелерде, конференцияларда, симпозиумдарда, ғылыми жұмыстар конкурстарында ғылыми баяндама жасау ұзақтығы ұйымдастырушылар алдын ала мәлімдеген және ұйымның сайтында жарияланған және ақпараттық хаттарда ұсынылған ережелерге байланысты.

«Әдетте, пленарлық баяндама ашылғаннан кейін бірден пайда болады және белгілі бір ғылыми саладағы жетекші мамандарға тәжірибелі спикерлерге сенеді. Студенттік конференцияда немесе жас ғалымдар конференциясында ұйымдастырушылар студентті, басқа аймақтың, елдің жоғары оқу орнының өкілін де, зерттеушіні де инновациялық ғылыми жұмысымен пленарлық баяндама жасауға шақыра алады. Ғылыми қоғамдастық мүшелерінің бұқаралық аудиториясы алдында мұндай сөз сөйлеу белгілі бір беделді міндеттемелерді жүктейді, өйткені студент өз кафедрасының, жоғары оқу орнының, ғылыми мектептің немесе жалпы елдің тұлғасын ұсынады.

Пленарлық баяндама орташа есеппен 15-30 минутқа созылады.

Секциялық баяндама әдетте қысқа, ауызша сөйлеудің адресаты конференция секциясының отырысына қатысатын мамандар тобы болып табылады (байланыс кезінде). Алайда, ғылыми баяндаманың адресаты, егер ғылыми іс-шара жазылып жатса және ол кез-келген көрерменнің сыни бағалауы үшін интернетте ашық қолжетімді болса, жалпыға қолжетімді бола алады. Конференцияның, симпозиумның (халықаралық, бүкілресейлік, аймақтық, университеттік) мәртебесі ғылыми жұмысты дайындау және оның сапасын бағалау кезінде ескерілуі керек, сонымен қатар сөйлеудің ұзақтығына әсер етеді (5-тен 10 минутқа дейін)» [2.133].

Конференцияда баяндама жасау регламентін сақтау академиялық өзара іс – қимылдың маңызды ережелерінің бірі болып табылады.

«Тақырып бойынша ғылыми баяндаманың түрі зерттеу аясында қойылған мақсаттар мен міндеттерге байланысты, оларды бітіру біліктілік жұмысынан көшіруге болмайды. Мақсат әдетте бір (сирек екі немесе үш), тапсырмалар екіден беске дейін тұжырымдалады, әйтпесе есеп қиын болады және барлық мақсаттарға қол жеткізілмейді.

Ғылыми баяндамамен сөйлеудің үлгі жоспары:

1. Конференцияға қатысушыларды қарсы алу. Өзіңізді және тақырыпты таныстыру.
2. Мақсатқа жету үшін шешілуі керек жұмыстың мақсаты мен міндеттері.
3. Мәселенің қазіргі жағдайы және оны шешу әдістері. Автордың түп нұсқасы немесе жетілдірілген немесе дәстүрлі, тарихи қалыптасқан зерттеу әдістемесінің сипаттамасы.
4. Бастапқы деректер (техникалық құралдар, іріктеу көлемі, эксперимент шарттары, бағдарламалық қамтамасыз ету және т.б.), оларды өңдеу әдістемесі және алынған нәтижелер. Сұрақтарға жауап: олар не арқылы

және немен жұмыс істеді? Қалай және не істедіңіз? не болды?

5. Қысқаша тұжырымдар, олардың теориялық және практикалық маңызы.

6. Автордың жеке үлесі (жаңалық).

7. Алғыс (мысалы, ғылыми жетекшіге, экспериментке қатысушыларға, бірлескен авторларға).

8. Әдебиеттер тізімі (ол айтылмайды, мүмкін презентацияның соңғы слайдында болуы мүмкін).

Бұл жоспар зерттеу нәтижелерін, жаңа әдістеменің сипаттамасын ұсынатын ғылыми-практикалық есептерге жарамды.

Ғылыми-теориялық баяндама үшін 3 және 4-жоспардың тармақтары "тақырып бойынша дереккөздерге шолу" және "проблемалық мәселе қою" болып өзгертіледі»[3.146].

Егер баяндаманың жобасы қиын жазылса, онда сіз өз сөзіңіздің қорытындысында келетін тұжырымнан мәтін құра бастай аласыз, содан кейін тыңдаушыларға берілген ақпараттың дұрыстығына көз жеткізуге көмектесетін дәлелдерді таңдай аласыз.

«Конференциядағы ғылыми баяндама тыңдауға арналған, сондықтан әрбір семантикалық компоненттің дыбысталу ұзақтығы 8 секундтан аспауы керек. Сөйлемдер сөйлеушінің тынысы жеткілікті болатындай етіп жазылуы керек.

Техникалық терминдер, әсіресе қысқартулар түсіндірілуі керек. Презентацияның логикасы тыңдаушыларға түсінікті, тұжырымдар негізделген және дәйекті болуы керек» [4.25].

Баяндаманы оқуға дайындау:

1. Мәтінді уақытты белгілей отырып, дауыстап оқу керек. Дыбыстың ұзақтығы мәлімделген сөйлеу регламентіне қарағанда 1-2 минутқа аз болуы керек, өйткені слайдтарды ауыстыруға уақыт, әртүрлі техникалық ауытқулар және көпшілік алдында сөйлеу кезінде толқу уақыт алады.

2. Егер негізгі мәтінді қысқарту қажет болса, мәселенің тұжырымын, жаңалығын, жеке

үлесін және зерттеудің негізгі нәтижелерін сызып тастамаңыз.

3. Қызықты мысал (2-3 сөйлем), жеке пайда, ерекше нәтиже және тіпті жағымсыз тәжірибе қосыңыз, әсіресе конференция студенттік болса. Қатысушылар баяндаманың эмоционалды боялған бөлігін есте сақтайды.

4. Мәтінді бөліктерге бөліңіз, олардың әрқайсысы презентация слайдында көрсетілуі керек.

Ғылыми баяндамаға презентация жасау:

1. Презентация спикер үшін алдау парағы болмауы керек. Ең өрескел қате: баяндамашының слайдқа орналастырылған мәтінді оқуы. Баяндамашы аудиториямен көзбайланысын жоғалтпай презентацияда ұсынылғандарды ашады, толықтырады, түсіндіреді.

2. Баяндамашы слайдта орналасқан материалды түсіндіруге 1-1,5 минут жұмсайды деп саналады. Сөйлеу регламентінен аспау үшін қанша слайд дайындау керектігін есептеу қиын емес.

3. Бірінші слайд-ғылыми баяндаманың атауы, онда: ЖОО; баяндамашының тегі, аты, әкесінің аты, оның ғылыми дәрежесі; білімалушының факультеті мен курсы туралы мәліметтер; ғылыми баяндаманың тақырыбы, ғылыми жетекші туралы мәліметтер көрсетіледі.

4. Соңғы слайд баяндаманың жазбаша мәтінінен алуға болатын қорытындыларды қысқаша тұжырымдайды.

5. Соңғы слайдта сіз әдебиеттер тізімін (негізгі зерттеулер) орналастыра аласыз, оны оқуға болмайды. "Назар аударғаныңыз үшін рақмет" тіркесі қажет, бірақ міндетті емес.

6. Баяндамашы слайдтарға иллюстрациялық материалдарды, диаграм-маларды, диаграммаларды, кес-телерді, графиктерді, қысқа мәтіндік үзінділерді (тезистерді) орналастырса дұрыс жеткізе алады.

Слайдтың құрылымы туралы ойлану керек. Ең басты ақпараттар ортасында орналасуы керек.

7. Есіңізде болсын, 16-18 тармақтан аз қаріпті қабылдау өте қиын.

8. Түстерді, қаріптерді, анимациялық эффектілерді қолдануда ұстамды болу керек. Егер сіз өзіңіздің презентацияңызды жасау кезінде екі түрлі түсті және екі түрлі қаріпті қолдансаңыз жақсы. Слайдтың фоны мен қаріп түсі қарама-қайшы болуы керек.

9. Презентациямен бірге сөйлеу міндетті түрде қайталануы керек: сөйлеуді слайдтарды көрсету мен синхрондау, слайдтарды ауыстыру арасында қысқа үзіліс жасауды үйрену (тыңдаушылар үйренуі үшін ақпарат), түсіндіруді және тыңдаушылардың ерекше назарын аударуды қажет ететін мазмұн компоненттерін және басқаларын анықтаңыз.

Ең бастысы есіңізде болсын! Презентация тыңдаушыларға хабарды қабылдауды қиындатпай, көмектесуі керек, презентация тыңдаушыларды қызықтыруы керек және оларды мәтіннің көптігімен және дизайн әсерлерімен жалықтырмауы керек.

Көрнекілік не үшін қажет? Оның құрылымы мен қатаң ішкі логикасы болуы керек. Спикердің сөйлеуін растау үшін визуализация қажет. Көрнекілік тыңдаушыларды ауызша компоненттен алшақтатпауы керек. Сонда ғана визуализация жүргізушіге өз сөзінде көмектесе алады.

Көрнекіліктің артықшылықтары бар, өйткені оны қолданудың арқасында ғана презентатор күрделі ұғымдарды суреттей алады. Суретке қарап, адамдар не туралы сөйлесетінін жақсы түсінеді, өйткені біз бейнелермен ойлаймыз. Тиісінше, күрделі сөйлеу тұжырымдамасынан гөрі бейнені есте сақтау оңайырақ. Олар бір нәрсе туралы жүз рет естігеннен гөрі бір рет көрген дұрыс дейді. Дәл осы себепті спикерге суреттермен бірнеше слайд жасап, олардың нені білдіретінін (термин, құбылыс, идея) түсіндірген дұрыс. Визуализация сөйлеумен толықтырылған кезде-сурет тұтас болады. Әрине, өздері үшін

айта алатын суреттер бар (мысалы, мультфильмдер), бірақ презентация үшін ауызша компонент оның визуалды бөлігі сияқты маңызды.

Қорытынды. Көрнекілік тек "сурет салу" ғана емес, сонымен қатар ұсынылған материалға негізделген кез-келген деректерді жобалау. Бұл әртүрлі белгілердің, символдардың, иллюстрациялардың, қаріптің, техниканың немесе объектінің кеңістіктегі ерекше орналасуының көмегімен жасалады. Көрнекіліктің көмегімен спикер көру қабілетіне де әсер етеді, өйткені әртүрлі адамдарда есте сақтау қабілеті де әртүрлі дамыған. Кейбіреулер естігенін жақсы еске сақтайды, кейбіреулері көргенін жақсы еске сақтайды. Еске сақтаудың басқа түрлері де бар, бірақ көбінесе спикер осы екеуіне әсер етеді. Осы себепті презентация кезінде есте сақтауды жақсартуға көмектесетін техникалық құралдар мен әртүрлі визуалды нысандарды қолдану қажет. Әдетте, презентатор визуализация арқылы, мысалы, слайдтарды пайдаланып, тырысады:

- 1) өз сөзінің соңында оларға беретін тыңдаушыларына арнаулы бағдар дайындау;
- 2) өз презентацияңызбен сөзіңізді толықтыруға тырысыңыз;
- 3) слайдтарды қолдау ретінде пайдаланыңыз (олар әдетте тірек сөз тіркестерін жазады).

Сөйлеу және визуалды компоненттердің үйлесімі арқасында сіз шынымен жақсы презентация дайындай аласыз. Дәл осындай қойылымдар көрермендердің ұзақ уақыт бойы есте қалады.

Көрнекілік не үшін қажет? Оның құрылымы мен қатаң ішкі логикасы болуы керек. Спикердің сөйлеуін растау үшін визуализация қажет. Көрнекілік тыңдаушыларды ауызша компоненттен алшақтатпауы керек. Сонда ғана визуализация жүргізушіге өз сөзінде көмектесе алады

Әдебиеттер тізімі

1. Александров, Д. Н. Основы ораторского мастерства, или в погоне за Цицероном [Текст] / Д.Н. Александров. – М.: Флинта, 2012.

2. Формановская, Н.И. Речевой этикет и культура общения [Текст] / Н.И. Формановская. – М.: Высшая школа. 2002. – 456 с.
3. Москвин, В.П. Риторика и теория коммуникации: Виды, стили и тактики речевого общения [Текст] / В.П. Москвин. – М.: Издательство Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2012.
4. Василенко, С.В. Эффектная и эффективная презентация: практическое пособие [Текст] / С.В. Василенко. – М.: Дашков и К, Ай Пи Эр Медиа, 2010. – 135 с.

Материал редакцияга 14.12.23 түсті

Омаркулова Л. К. - *Таразский региональный университет им. М. Х. Дулати, г. Тараз, Казахстан*

ОСОБЕННОСТИ ВЫСТУПЛЕНИЯ НА КОНФЕРЕНЦИИ

Аннотация. В статье представлены особенности научного доклада, сопровождающего речь электронной презентацией.

Устный научный доклад не может быть импровизацией, он рассматривается в статье о предварительной подготовке и повторении речи с особым вниманием к сложным терминам, справочным высказываниям, фамилиям (с правильным ударением и окончанием), сложным синтаксическим конструкциям. В статье представлена информация, необходимая для выступления перед компетентными слушателями на студенческой конференции, выставке. Статью могут использовать студенты, магистранты, докладчики. Цель статьи-создание научного доклада на научных выставках, конференциях, симпозиумах, конкурсах научных работ, сопровождение презентации, предоставление информации о развитии академической грамотности.

Ключевые слова: доклад, компетентность, конференция, понятие, термин, синтаксическая структура.

Omarkulova L. K. - *M. Kh. Dulaty Taraz Regional University, Taraz, Kazakhstan*

FEATURES OF THE PRESENTATION AT THE CONFERENCE

Abstract. The article presents the features of a scientific report accompanying a speech with an electronic presentation. An oral scientific report cannot be an improvisation, it is considered in the article on the preliminary preparation and repetition of speech with special attention to complex terms, reference statements, surnames (with the correct accent and ending), complex syntactic constructions. The article presents the information necessary for speaking to competent listeners at a student conference, exhibition. The article can be used by students, undergraduates, speakers. The purpose of the article is to create a scientific report at scientific exhibitions, conferences, symposiums, competitions of scientific papers, to accompany the presentation, to provide information on the development of academic literacy.

Keywords: report, competent, conference, concept, term, syntactic structure.

References

1. Alexandrov D. N. Osnovy oratorskogo masterstva, ili v pogone za Ciceronom [Fundamentals of public speaking, or in pursuit of Cicero]; – Moscow: Flint, 2012. [in Russian]
2. Formanovskaya, N.I. Rechevoj etiket i kul'tura obshcheniya [Speech etiquette and communication culture]. – Moscow: Vysshaya shkola. 2002. – 456 p. [in Russian]
3. Moskvina, V.P. Ritorika i teoriya kommunikacii: Vidy, stili i taktiki rechevogo obshcheniya [Rhetoric and theory of communication: Types, styles and tactics of river communication] – Moscow: LIBROCOM Book House Publishing House, 2012. [in Russian]
4. Vasilenko, S. V. Effektnaya i effektivnaya prezentaciya: prakticheskoe posobie [Effective and effective presentation: a practical guide] / S. V. Vasilenko. – Moscow: Dashkov and K, Ai Pi Er Media, 2010. – 135 p. [in Russian]

Мақалага сілтеме: *Тажубаева, А.Б. Эссе жазу стратегиясы мен тактикасы [Мәтін] / А.Б. Тажубаева // Dulaty University Хабаршысы. – 2024. - №1. – Б. 20-24. <https://doi.org/10.55956/PSJV3302>*